

Emlékek

Miközben az elmúlt több mint egy évben a kollégákkal együtt dolgoztunk a magyar katonai híradás történetének megírásához szükséges források felkutatásán, a fellelt adatok hitelességének ellenőrzésén, valamint az első időszak megírásán a kapcsolódó publikációkkal együtt, időnként felmerült bennem, hogy pihenésként végiggondolom és megírom szakmai pályafutásom néhány epizódját. Elsősorban azokat, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak a szakmai felfogásomhoz, amelyek alakították szemléletemet.

Pályám kezdeti és időben leghosszabb részét a honi légvédelmi és repülő csapatok híradó szolgálatánál töltöttem kiképző szakaszparancsnoktól a legmagasabb szakmai vezető szervezet megbízott híradó és informatikai főnöki beosztásig. A híradás történetének az első világháború befejezéséig történő megismerése, feldolgozása során találkoztam számos olyan történettel, szemlélettel, ahogyan a kor katonai vezetői az újhoz – így az összeköttetéshez, együttműködéshez – viszonyultak, amelyekkel azonosakat vagy nagyon hasonlókat később, más körülmények között tapasztaltam. Pályafutásom során az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy a híradás (szűkebb és tágabb értelmezésben egyaránt) nem önálló katonai képesség, de valamennyinek fontos alkotóeleme, erősíteni vagy éppen csökkenteni tudja az adott fegyvernem, haderőnem képességeit. A híradás technikai és humán rendszer, amely lehetővé teszi többek között egymástól különböző távolságra lévő személyek, szervek és szervezetek közötti kommunikációt. Mivel alapvetően a vezetéshez kapcsolódik, a hozzá való viszony kifejezi, tükrözi a vezetés kultúráját. Legegyszerűbben fogalmazva a parancsnok akarja-e ismerni (tudni) a valóságot, a körülményeket, döntésének lehetséges következményeit, vagy egyszerűen élve parancsnoki hatalmával küldi harcba katonáit. Ma is foglalkoztatnak azok a kérdések, hogy mi híradók ismerjük-e a szükséges mértékben azt a fegyvernemet, haderőnemet (szervezetet, technikai és vezetési rendszert, azokat az embereket, akik megtestesítik azokat, és az uralkodó miliőt), amelynek a híradását biztosítjuk? Kellő mértékben törekedtünk-e arra, hogy felkészítsük a parancsnokokat és törzseiket a szakmánkkal szembeni követelmények meghatározására? Nem dolgozom az ítéletalkotás, csak leírok néhány személyes történetet, az olvasó dolga, hogy véleményt alkosson.

Ami jól működik, azt nem szabad elrontani

A katonai akadémia elvégzése után a Budapestet oltalmazó honi légvédelmi rakétadandárhoz kerültem, mint híradófőnök technikai helyettes. Abban az időszakban ez volt a honi légvédelem legkorszerűbb, legnagyobb szervezete. A megelőző évtized során hatalmas költségekkel építették ki laktanyáit, tüzelőállásait a vele együtt települt honi rádiótechnikai zászlóaljával együtt. A rendszer részére teljesen új távhívó és harcvezetési híradó hálózat épült. Odakerülésem időszakára gyakorlatilag befejeződött a dandár osztályainak átfegyverzése, az automatizált vezetési rendszer objektumainak kiépítése, a rendszer telepítése, üzembe helyezése, a dandár és a rádiótechnikai zászlóalj hadrendbe állítása. (Emlékeim szerint csak egy osztály váltott még laktanyát és foglalt el új tüzelőállást). A dandár harcvezetését szovjet gyártmányú automatizált vezetési rendszer biztosította, a rádiótechnikai zászlóalj szintén automatizált rendszerrel rendelkezett. A dandár harcálláspontján automatizált vadászirányító pont települt. A légvédelem szeme a rádiótechnikai rendszer (Lokátorok vagy más néven radarok, adatleszedő, továbbító és

megjelenítő eszközök, rendszerek alkotják. A RADAR egyébként a **RA**dio **D**etection **A**nd **R**anging kifejezésből származik, vagyis rádióhullámokkal való észlelés és mérés.) Ebben az időszakban ugyan a honi rádiótechnikai csapatoknak már volt automatikus adatleszedő és továbbító rendszerük, de különböző okok miatt a hagyományos diktálásos és tervtáblán való kézzel történő ábrázolást alkalmazták. A dandárral együtt települt rádiótechnikai zászlóalj alap üzemmódja az automatizált volt, a radarok által észlelt, mért adatokat automatikusan juttatták el a harcálláspontra és továbbították a légvédelmi rakéta automatizált vezetési rendszer részére. Az ábrázolt légi helyzet alapján a vezetési rendszer a beégetett és programozott algoritmusok alapján javaslatot tett a célok elosztására, a megerősített javaslatot automatikusan továbbította a légvédelem ökle, vagyis az osztályok felé. Az osztályok részére külön laktanyák és azoktól elkülönülten tüzelőállások épültek. A tüzelőállásokban voltak az osztály automatizált vezetési, illesztő és híradó kabinjai, rádió relé állomásai, az indító állványok (irányító- és indítórendszer elemei) a rakétákkal és a tartalék rakéták, valamint egyéb szükséges eszközök.

A dandár harcálláspontja védett létesítményben volt telepítve. Budapestet körülveve hat közepes hatótávolságú célok ellen (100-30000 méter magasság és 55 kilométer ferdetávolság között hatásos, indítóállványonként egy rakétával), hat kis hatótávolságú és kis magasságú célok ellen (20-18000 méter magasság, 3500- 25000 méter ferdetávolság között hatásos, indítóállványonként négy rakétával) osztály települt. A dandár és az osztályok harcálláspontjai között állandó vezetékes (fő összeköttetés) és többcsatornás mikrohullámú reléken biztosított (tartalék) közvetlen adatátviteli, parancsnoki hangos és szolgálati híradó csatornák üzemeltek. A légvédelem alapeleme a híradás, ha a radar adatok nem jutnak el az aktív fegyvernemekhez, azok vakok maradnak, ha a célok elosztására és paramétereire vonatkozó parancsok és adatok nem jutnak el a tüzeszközökhöz, akkor pedig a rendszer béna marad. A légvédelmi harcok során egyes összeköttetési irányok megszakadhatnak, egyes eszközök időlegesen vagy véglegesen üzemképtelenné válhatnak, ezért a híradó rendszert több módon és több kerülőiránnyal kell megszervezni. Az elektromos hálózat kiesése esetére szünetmentes áramellátó berendezések működtek. Az összes objektumban működött a honvédség távhívó rendszere. A két technikai osztállyal közvetlen vezetékes és távhívó híradás volt kiépítve. Az előljárával és együttműködőkkel létesített híradás nem kapcsolódik jelen írásomhoz, ezért azt nem részletezem. A reléknél az egyik típus két, a másik három félkészlettel rendelkezett, annyi irányban létesítettek úgynevezett „cikloida” rendszerben összeköttetést. Ez azt jelentette, hogy a harcvezetési csatornák két, vagy három irányból is biztosítva voltak, az irányok számát az osztály elhelyezkedése határozta meg, vagyis a mikrohullámú körgyűrű létesítésnek technikai feltételei. A védett harcállásponton rendező, erősítő és szünetmentes áramellátó rendszer volt, a harcállásponton kívül települt a relé, a dandár, és a rádiótechnikai zászlóalj híradó kabinjai. A dandár harcálláspont vezetési kabinja a híradó kabin útján csatlakozott az osztályok híradó és illesztő kabinjain keresztül az osztályok harcvezetési kabinjaihoz. Az erősítőtől, valamint a kabinokból mérhető, szabályozható és rendezhető volt a teljes híradó rendszer. A dandár híradását egy honi híradó zászlóalj biztosította.

A rövid leírásból is kitűnhet, hogy egy összetett, bonyolult rendszert, annak elemeit kellett megtanulnom ahhoz, hogy elláthassam a beosztással járó feladatokat.

Közel fél év után előjáróim úgy ítélték meg, hogy már ismerem olyan szinten a rendszert, hogy az ellenőrzések és gyakorlások alkalmával a harcállásponton vezethetem a dandár híradó rendszerét. A dandár harcálláspontján és az osztályok tüzelőállásaiban telepített harcálláspontokon folyamatos (24 órás) ügyeleti szolgálat teljesített szolgálatot. Az ügyeleti szolgálatok rendszeresen gyakorolták a magasabb készültségi fokozatba helyezés feladatait. A munkatervben meghatározott időpontokban a dandár és az osztályok vezető állománya gyakoroltató és ellenőrző berendezés segítségével gyakorolta a célok elfogását, elosztását és a rakéták célokra való rávezetését. Ilyen esetekben a vezető állomány kitelepült a harcálláspontokra, majd a tervezett időpontban a dandárparancsnok (a gyakorlásra kijelölt parancsnok) elrendelte hangos utasítón, körözüvényben valamennyi osztály részére a magasabb készültségi fokot, az osztályok parancsnokai szolgálati sorrendben, fedőnév és fedőszám használatával jelentették, hogy vették a feladatot, megkezdték a végrehajtást. A dandár és az osztályok automatizált vezetési rendszerének eszközeit üzembe helyezték (bekapcsolták), a harcvezetési kabinok adatátviteli csatornákon összekapcsolódtak, az osztályok felcsatlakozását a dandárparancsnok indikátorán az adott osztály címe alatt kigyulladó szám (ha jól emlékszem 0020) jelezte, egyben tudatta, hogy az adatátviteli csatorna minősége előírászerű. Az elrendeléstől az osztályok készenlétéig több perc telt el (emlékem szerint 6 perc volt a norma), az osztályparancsnokok a feladat végrehajtását hangos utasítón jelentették. A hangos utasító része volt a vezetési rendszer parancsnoki munkahelyeinek, a dandárparancsnok (ügyeleti szolgálat) a kívánt osztály gombjának lenyomásával egy irányban, vagy körözüvényben valamennyi osztály részére adhatott utasítást. Az osztály harcálláspontokon a beépített hangszórón keresztül volt hallható a parancs, jelentéskor egy gomb lenyomásával bekapcsolták a mikrofont, és a dandár harcálláspont ponton volt hallható a jelentés. Az adatátviteli vezetékes csatornák a híradó és illesztő kabinok között folyamatosan üzemképesek voltak, azonban a dandár és az osztályok harcvezetési számítógépeit csak azok bekapcsolásakor kapcsolták össze.

A harcálláspont átadásától kezdve rendszeresen jelentkezett egy azonos probléma a híradásban, a gyakorlás előtt műszeresen ellenőrzött (beszabályozott) adatátviteli csatornákat újra kellett szabályozni, az osztályparancsnokok „feladatot vettem” jelentését követően a parancsnoki hangos összeköttetés pedig kiesett. Majd az osztályparancsnokok „végrehajtva” jelentésével egy időben a hangos összeköttetés helyreállt, az adatátviteli csatorna pedig az újraszabályozások miatt néhány perc késéssel lett üzemképes. Ez a rendszeres hiba késleltette a dandár készenlétének időbeni elérését, érthetően ezért a híradó szolgálat komoly kritikákat kapott. A szolgálat vezetői, legjobb szakemberei az előjáró szolgálatok szakértőivel vizsgálták a hiba lehetséges okát, több elképzelés látott napvilágot, de a gyakorlat egyiket sem igazolta. Le kell írnom, hogy a dandár és az osztályok vezető állománya szinte kivétel nélkül magasan képzett, nagy szakmai tudással rendelkező szakember volt. Egy darabig türelmesek voltak – ehhez hozzájárult, hogy több kivitelezési hiba is okozott gondokat -, de egy idő után fogytán volt a türelmük, a dandár készenlétét a híradók késleltették. Valamilyen oknál fogva engem gyorsan elfogadtak, bíztak abban, hogy hozzá tudok járulni hiba megszüntetéséhez. Megértettem, hogy a hiba megszüntetéséhez alapjaiban meg kell ismernem a vezetési rendszer működését, ezért tanulmányoztam a dokumentációkat, rendszeresen konzultáltam a harcálláspont vezető állományával, az ügyeletes váltásparancsnokokkal.

Nagy segítségemre volt a híradó kabin parancsnoka (Nagyszerű szakember, remek kolléga volt. Pályám során később is szerencsém volt vele együtt dolgozni.). Arra a következtetésre jutottam, hogy a hiba nem híradó eredetű, olyan nincs, hogy egy működő rendszer korábban és kis idő múlva is tökéletesen működik, Csak néhány percre magától leáll, minden irányban, ugyanazon a módon.

Élve a kapott bizalommal kértem engedélyt, hogy a következő tervezett gyakorlásokon egy osztálynál tanulmányozzam a rendszer működését, megkaptam az engedélyt. A dandár akkori legjobb osztályához mentem, a látottak és tapasztaltak igazolták a magas minősítést. Az osztályparancsnok a gyakorlást megelőzően készségesen bemutatta a tüzelőállásban telepített rendszert, részletesen elmondta, hogy a készenlétbe helyezés során mi mindent kell végrehajtani. Bonyolult, összetett feladat volt, rengeteg gyakorlást és precíz, koncentrált vezetést igényelt a parancsnoktól. Megkértem, hogy a feladat végrehajtása során a vezetési kabinban maradhassak, annak érdekében, hogy lássam a tevékenységüket. Rendben, ha megígérem, hogy végig csendben leszek, maradhatok. A tervezett időben jött az elrendelő parancs, az osztályparancsnok elrendelte a feladat (I. fok) végrehajtását, majd amikor a jelentésben sorra került jelentett, ezt követően egy mozdulattal lekapcsolta az előjáró felé a parancsnoki hangost. Vezette az osztály feladatainak végrehajtását, majd amikor az osztály elérte a készenlétet visszakapcsolta a hangos utasítót és jelentett. A dandárparancsnoknak arra a kérdésére, hogy már többször hívta és nem jelentkezett, azt az egyszerű választ adta, hogy nem volt híradás. Ez teljesen megfelelt a valóságnak, annál is inkább, mert személyesen kapcsolta ki. A feladat befejezését követően megkérdeztem, hogy miért kapcsolta ki a parancsnoki hangost – kicsit meglepődve, hogy észrevettem – a következő magyarázatot adta. A dandár harcálláspontnak az elrendelést követően az osztályok készenlétének eléréséig nincs feladata, a parancsnokok unatkoznak, mindenáron vezetni akarnak, folyamatos jelentéskérésekkel – „Jelentse, hogy állnak? Egyáltalán csinálnak valamit?”- lassítják, zavarják az osztályparancsnokok valóban koncentrációt igénylő tevékenységét. Ezért együttesen úgy döntöttek, hogy erre az időre lekapcsolják a parancsnoki hangost. Ez egy rendkívül fontos és egyben bizalmas közlés volt, tudtam, hogy meg kell tartanom magamban, ha jelentem az előjárónak, sértem a tekintélyét, egyben kompromittálom az osztályparancsnokokat. Magamnak, de különösen a szolgálatnak ártok minden fecsegéssel. Gyakorlatilag azt jelentette, hogy a látszatok ellenére ebben a témában a dandár és az osztályok vezetése között nem volt érdemi párbeszéd, a balhét a híradóknak kellett elvinni.

A következő tervezett ellenőrzést – megkezdődött az éleslövészetre való felkészülés – az előjáró hadosztály és hadsereg parancsnokság vezetői közül többen a helyszínen tekintették meg. Elég határozott felszólítást kaptam a híradás készenlétének időbeni elérésére. A szokásos ellenőrzéseket és beszabályozásokat követően – természetesen minden tökéletesen működött - röviden, de tőlem talán szokatlan keménységgel eligazítottam a hírközpont és a kabin állományát. Nagyjából így hangozhatott: az elrendelést követő nagyjából két-három percen belül a harcálláspont utasítást ad a megszakadt híradás helyreállítására. A híradó ügyeletes jelenti, hogy azonnal megkezdik az ellenőrzést, de csak jelenti, semmihez hozzá ne merjenek nyúlni! Ha személyesen ellenőrzik a rendezőben a munkát, tegyenek úgy, mintha lázasan dolgoznának a hiba elhárításán, de semmihez nem nyúlhatnak!

Három – négy perc múlva engem fognak keresni, a hírügyeletes jelenti, hogy elrohantam a kabinba, ha a kabinban keresnek már visszaindultam. Az eligazítást követően kísértáram a bunker elé egy kicsit levegőzni, majd úgy az elrendelést követő ötödik perc végén visszamentem a vezető terembe. A parancsnok akart valami „dicsérőt” mondani, de megszólalt a hangos, az egyik osztályparancsnok jelentette a készenlét elérését, egyben az indikátoron sorban megjelentek a 0020-k. A dandár kiváló normaidőn belül elérte a készenlétet, a híradás kifogástalanul működött. A gyakorlás végén a parancsnok hozzám fordulva azt mondta: „Mától fogva **Híradó** az összes gyakorláson, ellenőrzésen és az éleslövészetben te vezeted a híradást.” Majd a törzsfőnök bement a híradóügyletre, megköszönte a remek munkát, és azt mondta: „Jól jegyezzék meg, hogy ma hogyan csinálták, mert a következőkben mindig ugyanígy kell.”

Hinni kell a tudásunkban, amit a szakemberek és a műszerek igazolnak.

Ami jó, azt parancsra sem rontjuk el!

Dr. Ternyák István nyá. ezredes